

ГЕОМОРФОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДНІПРОВСЬКО-БУЗЬКОЇ ЛЕСОВОЇ СЛАБОРОЗЧЛЕНОВАНОЇ РІВНИНИ

Постановка проблеми. Одним із шляхів вирішення проблем сучасного природокористування є детальне обстеження та аналіз геоморфологічних особливостей конкретних територій. Багатоаспектна роль характеру земної поверхні неодноразово підкреслена сучасними науковцями [2, 4-7 та ін.]. Виникає необхідність проведення геоморфологічних досліджень різнорівневих морфоструктурно-морфоскульптурних поєднань.

Дослідження геоморфологічних особливостей Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини, характеру поєднання морфоскульптур різного типу та їх взаємозв'язок з геологічною, тектонічною, ландшафтною будовою, сучасними геолого-геоморфологічними процесами у її межах потребують уточнення і деталізації.

Аналіз останніх публікацій та досліджень. Зв'язок морфоструктур з процесами геоморфогенезу остаточно ще не встановлений, однак у цьому науковому напрямку багато вже зроблено. Морфоструктурам України присвячені дослідницькі роботи В.В. Соловйова, 1975; В.М. Тимофєєва, 1981; О.Б. Гінтова, 1984; І.П. Давиденка, 1989; Б.А. Ніколаєнка, 1996, 2007; А.Г. Мичак, 1997, 1999, 2010; С.Ю. Бортника, 2002, 2007; О.В. Ковтонюка, 2003, Л.С. Галецького, 2007, В.В. Стецюка, Г.І. Рудька, Т.І. Ткаченко, 2010, І.П. Ковальчука, 1997, 2005, 2009, Б.О. Вахрушева, 2004, 2010 та ін. Розроблена комплексна методика виявлення та вивчення морфоструктур різного типу і рангу, проведена систематика та класифікація рельєфу, побудовані та опубліковані карти морфоструктур України (Національний атлас України, 2007). Уточнень потребують процеси морфогенезу на локальному рівні, що породжує деталізацію досліджень геоморфологічних особливостей конкретних територій.

Метою роботи є вивчення геоморфологічних особливостей Дніпровсько-

Бузької лесової слаборозчленованої рівнини. Для досягнення мети вирішено такі **завдання**: 1) прийнято теоретико-методичні засади дослідження; 2) з'ясовано морфоструктурні особливості Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини; 3) досліджено морфоскульптури Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини у розрізі домінуючих їх типів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття морфоструктура розглядалося багатьма вченими географами, і багато з них дали своє тлумачення цього поняття. Так, згідно І.П. Герасимова, морфоструктури — це переважно крупні форми рельєфу земної поверхні, в утворенні яких головна роль належить ендегенним процесам і в морфології яких чітко відображаються геологічні структури. До морфоструктур належать гірські системи та їхні частини: хребти, нагір'я, плоскогір'я, міжгірські западини, низовини й височини рівнин, окремі тектонічні структури (антикліналі, синкліналі, підняті або опущені блоки земної кори), відображені в рельєфі.

Морфоскульптури (за І. Герасимовим) – це здебільшого невеликі форми рельєфу, в утворенні яких головна роль належить екзогенним процесам. До морфоскульптур відносять моренне пасмо, яр, балку, піщану дюну, трог тощо. Ю.А Міщиряков, тлумачить це поняття так – це середні та малі форми рельєфу, які утворилися під дією ендегенних та екзогенних процесів, з більшим переважанням останніх [1].

В основу наших досліджень покладена класична методика геоморфологічних досліджень, яка передбачає реалізувати трьох послідовних етапів: підготовчого, польового і камерального (обробки отриманих результатів).

Дніпровсько-Бузька лесова слаборозчленована рівнина лежить у межах зони переходу Українського кристалічного щита до Причорноморської западини.

На думку більшості дослідників, формування її почалося з кінця раннього крейдового часу (близько 110 млн. років назад). У будові земної кори в межах Причорноморської западини простежуються три шари, що мають різну геологічну

будову структури (нижній, середній і верхній). Нижнім поверхом є кристалічний фундамент південних схилів Українського щита. Два верхні поверхи є різновіковим осадовим чохлам потужністю від 300 – 400 м (у північній частині) і до 5000 – 8000 м (у південній) западини. У осадовому чохлі зазвичай виділяють донеогеновий (середній, такий, що сформувався упродовж пізнього мезозою і раннього кайнозою) і неоген-антропогеновий (верхній) поверх.

Дніпровсько-Бузька лесова слаборозчленована рівнина має найбільші абсолютні відмітки висот Причорноморської низовини. Простежується загальний слабкий нахил на південь до узбережжя Чорного моря. Будова поверхні відрізняється незначною розчленованістю, широкими вододільними плато Інгульця і Дніпра на півночі і Південного Буга і Дніпра на півдні. Долини цих річок врізані неглибоко. Коливання відносних висот на півночі складає 50– 80 м, на півдні – 20– 30 м.

Проведений нами аналіз морфоскульптур у межах Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини показав, що нині домінуючими типами морфоскульптур у її межах є флювіальні, берегові, суфозійні.

Виходячи з результатів дослідження можна констатувати, що в межах Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини найбільш активними процесами утворення флювіального рельєфу є три процеси: площинний змив, перенесення та акумуляція. У результаті на території рівнини утворилися борозни, малі улоговини, яри та балки, річкові долини.

Берегові морфоскульптури в межах Дніпровсько-Бузької слаборозчленованої рівнини поширені здебільшого на її сході та заході, а саме берег Каховського водосховища та річки Південний Буг.

Для берегів досліджуваної нами рівнини, головною руйнівною та рельєфоутворюючою силою є явище акумуляції, що утворили акумулятивні береги, але в деяких районах, можна зустріти і абразійні береги.

У береговій зоні формується особливий тип морських відкладів, який зазнає постійного руху і переміщення хвилями, прибою, течіями.

Не великі території Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини належить до безстічних областей, в межах яких широкого поширення набули поди або степові блюдця.

Висновки. У результаті проведених нами досліджень з'ясовано морфоструктурно-морфоскульптурні особливості Дніпровсько-Бузької лесової слаборозчленованої рівнини. Наведені результати враховуватимуться нами у ході детального вивчення морфоскульптурних трансформацій у межах вказаної території.

Список літератури

1. Геоморфологія: терміни й поняття (коментар): навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Т.С. Павловська, за ред. І.П. Ковальчука. - Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. - 284 с.

2. Мельничук А.Л. Оцінка природно-техногенної безпеки життєдіяльності населення України в розрізі районів виділених за рівнем природно-техногенних небезпек / А.Л. Мельничук // Географія і сучасність: Зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип.13. – С. 108-114.

3. Національний атлас України / [наук. редкол. Л.Г. Руденко та ін.]. – К.: ДНВП «Картографія», 2007. – 440 с.

4. Охременко І.В. Особливості реалізації геоecологічного аудиту / І.В. Охременко // Науковий часопис Нац. пед. ун-ту ім. М.П. Драгоманова. Серія №4 «Географія і сучасність». - К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. - Вип.10(20). - С. 50–53.

5. Охременко І.В. Теоретико-методичні аспекти екологічного аудиту острівних територій (на прикладі острова Білогрудів) / І.В. Охременко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Географічні науки. - Вип. 6.

- Херсон, 2017. - С. 160–163.

6. Рельєф України. Навчальний посібник / [Б.О. Вахрушев, І.П. Ковальчук, Л.С. Кравчук, Є.Т. Палієнко, Г.І. Рудько, В.В. Стецюк]; За заг. ред. В.В. Стецюка. – К.: ВД «Слово», 2010. – 688 с.

7. Стецюк В.В. Екологічна геоморфологія України / В.В. Стецюк, Г.І. Рудько, Т.І. Ткаченко. - К.: ВД «Слово», 2010. — 368 с.